

Norden er gledet fra hinanden siden 1814

Uffe Østergård

‘Norden’ som en særlig region eller blot en fast alliance i EU er der ikke megen grund til at forestille sig. Vi er europæiske lande på godt og ondt og det særlige forhold imellem os taber stadig mere i betydning

1814 var et afgørende brud i Nordens historie. I bagklogskabens klare lys kan vi se, at det stort set var lykkeligt, at Danmark og Norge blev skilt fra hinanden på næsten ublodig vis. Norge blev ikke helt selvstændigt med fredsaftalen i Kiel 14. januar 1814, som Frederik 6. modstræbende skrev under på på slottet i Hindsgavl. Men blev det på længere sigt efter forfatningen i Eidsvold 17. maj samme år og godt halvfems års påtvunget union med Sverige.

Det forhold at den norske kamp for politisk frigørelse blev rettet mod Sverige, mens den kulturelle frigørelse fra Danmark foregik på stiltfærdig vis gennem hele 1800-tallet, var en lykke for alle parter. Hvis begge disse frigørelser, plus den økonomiske selvstændighed, var foregået inden for rammerne af den

multinationale helstat og under fortsat dansk enevælde, er det nemt at forestille sig, hvilken bitterhed kampen ville have efterladt i dag.

Resultatet var formentlig blevet det samme, men med had mellem befolkningerne. Så havde der virkelig været basis for en norsk antikolonialistisk afstandtagen fra alt dansk, som den ellers kun blev ført frem af den anti-danske Henrik Wergeland og hovedpersonen i Henrik Ibsens *Peer Gynt* fra 1867, hvor begrebet ‘firehundredårsnatten’ om den fælles historie første gang blev lanceret.

Sætningen “Firehundredårsnatten ruget over apekatten” (hvor abekatten er nordmændene) faldt, mens Peer Gynt befandt sig i en dårekiste i Kairo. Modsat den almindelige opfattelse delte Ibsen ikke selv denne tolkning af landenes fælles historie.

BAGGRUND

Tværtimod var der tale om et opgør med hans landsmænd og deres mentalitet og sandsynligvis også et selvopgør, da han tidligere skrev mere nationalromantisk med emner fra sagatiden. Stykket var et opgør med en mentalitet, Ibsen mente at finde hos den typiske nordmand, og stykket skal læses som en satirisk fantasi om en pralende egoist, den letsindige og uansvarlige Peer, der er en figur fra norsk folkløse.

Som det gik efter tabet af Norge, nåede alle i Norden at vænne sig til at leve i små selvstændige nationalstater, især efter at unionen mellem Norge og Sverige blev opløst ublodigt i 1905. Finland blev selvstændigt i 1917, og Island stort set selvstændigt i 1918. Det var ingen selvfølge, at det skulle gå sådan, men da det skete, blev grunden lagt til nutidens gode forhold mellem landene og især befolkningerne. Så på langt sigt var det nok bedst, at det gik som det gik i 1814. Men det var ikke nemt at forestille sig i samtiden.

Det fortrængte brud

Set fra dansk side var bruddet så stort, at det blev fortrængt. Siden kom 1814 til at blegne i lyset af det totale nederlag i 1864. Men det afgørende skridt på Danmarks vej til småstat var tabet af Norge i 1814.

Det er formentlig årsagen til, at året stort set har været glemt eller i hvert fald ignoreret i Danmark. Afståelsen var simpelthen for smerte-

fuld. Det begyndte allerede med Frederik 6., som opfattede nederlaget og tabet af Norge som så forsmædeligt, at han senere forbød al omtale af det. Og det tog danskerne til sig i en sådan grad, at Norge stort set er blevet skrevet ud af dansk historie. Georg Nørregård behandlede i 1954 fredsslutningen i Kiel januar 1814 ud fra en traditionel udenrigspolitisk synsvinkel, et emne han i efteråret 1968 gennemgik for en flok stort set uinteresserede århusianske historiestuderende – herunder forfatteren af disse linjer.

Men ellers er adskillelsen mellem Danmark og Norge stort set blevet forbigået i tavshed, selv i det store værk i seks bind, *Dansk udenrigspolitikshistorie* (Gyldendal 2002-2004). Det manglende fokus på følgerne af adskillelsen skyldes dispositionen af værket med 1814 som skel mellem bind 2 af Ole Feldbæk og bind 3 af Claus Bjørn.

Denne i sig selv ikke ufornuftige disposition medfører, at Norge forsvinder ud af dansk horisont som et resultat af helstatens umulige stilling i den europæiske konflikt efter 1807-14 uden videre analyse af de langsigtede følger. Denne mangel er der ikke blevet rettet afgørende op på af det ellers glimrende værk af Ole Feldbæk, *Danmark og Norge 1720-1814* med undertitlen 'Nærhed og adskillelse' (Oslo: Universitetsforlaget 1998), der er sidste bind i en fire-binds skildring af Danmark og Norges fælles historie 1380-1814.

Glimrende kulturhistoriske værker som John Erichsen, *Drømmen om Norge. Om norske huse i Danmark gennem 250 år* (Chr. Ejlers Forlag 1999) og *Norgesbilleder. Dansk-norske forbindelser 1700-1905* (Gads Forlag 2004) udpeger vigtige elementer i den fælles kultur, men retter heller ikke afgørende op på den gensidige uvidenhed om de to landes lange fælles historie. Først en ung dansk historiker, Rasmus Glenthøj, har de seneste år leveret en omfattende analyse af bruddets forudsætninger og følger fra både norsk og dansk side i en række spændende og grundigt dokumenterede værker. Hans indsats er i år kulmineret med værket, *Skilsmissen. Dansk og norsk identitet før og efter 1814* (Syddansk Universitetsforlag 2012).

Den oldenborgske stats deroute

Den danske eller rettere den oldenborgske stats deroute fra en mellemstor europæisk magt til en hjælpeløs småstat skete i 1814, selv om den først blev endeligt beseglet med det totale nederlag i 1864. Den politiske amatørisme, som førte til 1864, kan forklares som en konsekvens af 1814.

Det år betød ikke blot tabet af en tredjedel af statens befolkning og en endnu større del af territoriet, men en ændring af den demografiske fordeling med ca. en tredjedel danske, en tredjedel norske og en tredjedel holstenske (og slesvigske) til en situation, hvor 40 pct. tysktalen-

de stod over for 60 pct. dansk-talende, hvor de før kun havde udgjort ca. 25 pct. af hele rigets befolkning.

Det førte næsten uundgåeligt til national konflikt og en borgerkrig 1848-51, der kulminerede med det danske nederlag til Prøjsen og Østrig i 1864. Om det nødvendigvis måtte gå sådan, er vanskeligt at afgøre i dag, men konflikten lurede så meget desto mere, som den holstenske elite havde trukket sig tilbage til godserne i Holsten efter forsøg på at centralisere staten efter inkorporeringen af Holsten og Slesvig efter opløsningen af det tysk-romerske kejserrige i 1806.

Krigens økonomiske trængsler kulminerende med en statsbankerot i 1813, tabet af landbrugseksperten til Norge og skatteindtægterne fra det råstofrige land forvandlede det danske monarki til et lille fattigt land, om end stadig multinationalt i kraft af Slesvig og Holsten samt øerne i Atlanten.

1814 tildeltes den danske stat et slag, som den næsten ikke kunne komme sig over. Og da det skete, havde Danmark antaget en helt ny og nationalt samt socialt mere homogen skikkelse efter tabet af endnu en tredjedel af sit landområde og befolkning. Dette nye Danmark er ombølget af stor tilfredshed i dag, ligesom grunden blev lagt til nutidens gode forhold mellem de nordiske stater. Men det skete altså på bekostning af en større og mere multinational statsdannelse, som indtil

BAGGRUND

for nylig var ignoreret eller direkte bagtalt.

Danmark eller rettere det Oldenborgske Rige led mellem 1645 og 1660 afgørende nederlag til den svenske arvefjende, der fra 1523 blev regeret af konger af Vasa-slægten, efter at Gustav Vasa havde løsgjort landet fra den dansk dominerede Kalmarunion. Men staten overlevede som en såkaldt konglomerat-stat bestående af fire rigsdele samt en række såkaldte bilande i Atlanten, suppleret med et oversøisk kolonirige, der gjorde det muligt for det at deltage i den profitable trekantshandel med slaver og sukkerrør, om end på et langt mere beskedent niveau end Storbritannien og Frankrig.

Ud over kongeriget Danmark bestående af Nørrejylland, Øerne og Norge bestod staten af hertugdømmerne Holsten og Slesvig, der gradvis blev inkorporeret i staten efter 1721. Efter opløsningen af den middelalderlige Kalmarunion, der mest lignede den samtidige union mellem Polen og Litauen (*Szeczpospolita*), havde Danmark og Sverige indædt konkurreret om magten over Østersøen, det såkaldte *Dominium Maris Baltici*. Med det resultat at sejrherren blev Rusland.

Men de to nordiske stater bestod fortsat som multinationale stater – af historikere kaldet konglomeratstater – indtil 1809, hvor Sverige måtte afstå den finske del af riget til den russiske zar. Den svensk-finske stat er senest analyseret i en spæn-

dende antologi fra Åbo Akademi redigeret af Max Engman og Nils Vilstrand, *Maktens mosaik. Enhet, särart och själöbild i det svenska riket* (Stckh.: Atlantis 2008). Efter dette smertelige tab søgte et næsten enigt Sverige kompensation i form af Norge. Og det lykkedes efter valget af Jean-Baptiste Bernadotte til tronfølger og den danske konges nederlag sammen med Napoleon i 1813, der resulterede i freden i Kiel januar 1814. Dermed blev en helt ny geopolitisk situation skabt i Norden, som via 1905, 1917, 1918 og 1920 førte frem til nutidens balance mellem næsten jævnbyrdige nationalstater, der stort set omfatter hinanden med sympati.

Den kolde krig

Situationen med fem nationalt homogene stater i Norden blev mulig, fordi stormagternes interesser i Nord-europa holdt hinanden i skak, så landene bortset fra enkelte trusler mod Danmark og Finland ikke var udsat for direkte fare. Især i den kolde krigs periode mellem 1948 og 1989 var der fred og ro i Norden i kraft af det fast etablerede jerntæppe gennem Østersøen. Dengang vidste vi ikke, hvor sikre vi var, men det er blevet klart for mange efter murens fald i 1989. Den reelt fredelige og forudsigelige karakter af storpolitikken forklarer, hvorfor den folkelige begejstring for det nordiske alternativ var størst mellem 1945 og 1989. I denne periode kunne Sveri-

ge spille det neutrale kort og Danmark, Norge og Island være på den vindende Nato-side uden at betale for det. Finland er undtagelsen i Norden. Finland demonstrerede sin overlevelsesvilje 1939-44 og led derfor ikke Estlands skæbne med indlemmelsen i Sovjetunionen. Siden er det efter 1995 beslutsomt gået ind i det europæiske samarbejde i modsætning til de mere tøvende Sverige og Danmark. Men den kolde krigs stabilitet varede i virkeligheden ikke særligt længe og tegner sig i dag som en historisk parentes.

Set i det lange historiske perspektiv er de nordiske lande ikke nær så forskellige fra de andre europæiske lande, som den nordiske ideologi og talen om den skandinaviske model gerne vil have os til at tro. Men de er lutheranske. Ikke fra reformationen i 1536, men på et tidspunkt i 1700-tallet fik de pietistiske vækkesbevægelser tag i befolkningerne i alle de nordiske lande, en udvikling der siden fortsatte med de politiske og økonomiske bevægelser, der i det 20. århundrede resulterede i bonde- og arbejderdemokratiets rød-grønne alliancer. Denne proces er fremragende skildret i den netop afdøde Niels Kayser Nielsens store syntese om nordisk demokrati, *Bonde, stat og hjem. Nordisk demokrati og nationalisme – fra pietismen til 2. verdenskrig* (Aarhus Universitetsforlag 2009). Her skildres baggrunden for den nordiske velfærdsstat, der i mindre grad skyldes en særlig nordisk samfunds-

struktur, end at staterne er homogent lutheranske.

Andre lutheranere indgår i større statsdannelser (Tyskland og USA) eller har været underlagt andre riger (Estland og Letland). Men i Norden dominerer lutheranerne hele stater. Sammenhængen er endnu ikke systematisk undersøgt, men fra et mentalitetshistorisk perspektiv forekommer den plausibel. Viser tæsen sig at være rigtig, er konsekvensen, at det nordiske sociale demokrati, uanset hvad partiprogrammer og generationer af partimedlemmer selv har sagt, er resultat af sekulariseret lutheranisme snarere end demokratiseret socialisme. Denne forklaring på Nordens særlige karakter indgår som en af de forklaringer, der diskuteres i en helt nyudkommet antologi på engelsk, Jóhann Páll Árnason and Björn Wittrock (eds.), *Nordic Paths to Modernity* (N. Y.: Berghahn Books 2012).

Grunden til at demokratiseringen forløb så relativt gnidningsfrit i de nordiske lande var, at de fik lov til at være i fred for internationale konflikter. De lå det rigtige sted på det rigtige tidspunkt. I det omfang de ikke længere gør det, bliver det svært at leve højt på gårsdagens nordiske myter og bragesnak. Meget tyder på, at Østersøen er ved at genindtage sin gamle plads som økonomisk og civilisatorisk omdrejningsakse i Nordeuropa, som jeg har beskrevet i en bog om europæisk identitet, *Europa. Identitet og identitetspoli-*

BAGGRUND

tik (Rosinante 1998). Men derved pådrager området sig også international interesse, uden at det er givet, at stormagterne holder hinanden i skak, som det var tilfældet under den kolde krig. I det omfang det sker, bliver det vanskeligt at slå bro over modsætningen mellem det atlantiske Norden, der vender mod verdenshavene, på den ene side og det landbaserede Norden, der vender mod Østersøen, (Baltikum) på den anden. For slet ikke at tale om Arktis, hvor Danmark-Grønland i alliance med Island og USA fører en anden politik end Norge, Rusland og Canada i forhold til national kontrol over de sejlruiter, der åbnes i takt med den globale opvarmning. Her er basis for fremtidige interessekonflikter, der får fortidens strid mellem Danmark og Norge om retten til Østgrønland til at tage sig beskeden ud.

Nordisk skæbnefællesskab?

Den historiske lære er, at der ingen objektive love findes, som holder Nordens folk sammen i et skæbnefællesskab. Men der er et historisk og kulturelt råmateriale at bygge en sådan identitet på. Hvis staterne vel at mærke vil det. Er der ingen økonomiske og geopolitiske lovmæssigheder på spil, er der til gengæld så meget større politisk kulturelle muligheder. I et samarbejdende Europa er det vigtigt at holde fast i de styrker på det civile samfunds områ-

de, som det nordiske samarbejde har. Både for at sætte pris på dem, men også for ikke at miste dem i et misforstået forsøg på at få Norden til at blive en egentlig stat eller statsforbund. Økonomisk og politisk samarbejde er altid mislykkedes på det store plan, men lykkedes på det lille plan, civilsamfundets.

Årsagen til såvel styrker som svagheder ved dette samarbejde er, at landene tidligt blev organiserede som relativt små og homogene nationalstater. Og det er et resultat af 1814. Historien om denne proces er imidlertid langt mindre kendt i befolkningerne, end den burde være. Til gengæld er der en udbredt, men vag fornemmelse af, at vi har meget til fælles. Vi kender bare ikke hinanden ret godt uden for en snævrere elite af politikere, embedsmænd og kulturpersonligheder. Alligevel er nordisk samarbejde populært i de nordiske landes befolkninger at dømme af meningsmålinger.

Men den positive interesse for nabolandene er stærkt på retur, især blandt unge og yngre. Det viser sig især i sproget, hvor svensk og dansk selv blandt universitetsstuderende ofte opfattes som indbyrdes uforståelige. Norsk forstås måske, men opfattes i hvert fald af danske studerende som mærkeligt dansk, fuldt af stavfejl og pudsige nye ord. Eller som helt mystisk, hvis man skulle være snublet over en nynorsk tekst. Og finsk, islandsk, færøsk, grønlandsk og samisk opfattes slet ikke

som nordiske sprog af flertallet.

Af den grund foregår konferencer uden for de specielt engagerede nordiske kredse efterhånden på engelsk. Det er årsagen til, at da en gruppe nordiske historikere udsendte en tværnordisk fremstilling af vigtige temaer i landenes historie, valgte vi at gøre det på engelsk, Øystein Sørensen and Bo Stråth (eds.), *The Cultural Construction of Norden* (Oslo: Scandinavian University Press 1997). Temaerne analyseres her for første gang på tværs af de nationale stater. Normalt er fremgangsmåden i fællesnordiske publikationer at samle et team af forfattere og så lade hver af dem behandle sit eget land. Ved gode bøger koordineret og med inddragelse også af Finland og Island. Ved dårligt redigerede bøger – og det er flertallet – uden nogen af delene.

Denne tingenes beklagelige tilstand er der mange årsager til, blandt andet landenes forskellige forhold til det europæiske samarbejde. Inden man kaster sig ud i de blandt overbeviste nordister sædvanlige jeremiader over EU som fjende af Norden, er det imidlertid vigtigt at erkende, at denne situation i grunden er en logisk følge af indretningen af det nordiske samarbejde. Det bygger nemlig på suveræne nationale stater. Det vellykkede nordiske samarbejde var ikke et resultat af den sværmeriske skandinavisme i Danmark og Sverige i midten af 1800-tallet. Disse strømninger hand-

lede i virkeligheden om, at Sverige søgte hjælp mod Rusland, der havde erobret den østlige del af Sverige i 1809 og oprettet storhertugdømmet Finland, mens Danmark søgte hjælp mod det ekspanderende Tyskland, der var på vej mod samling – godt hjulpet på vej af de danske national-liberales dumdristige politik 1863-64 uden hvilken, det ikke er sikkert, at det var lykkedes Bismarck at samle Tyskland i 1871 (det har jeg argumenteret grundigere for i et bidrag i 50-års jubilæumsskriftet for Goethe Institutet i København september 2011). Norge og Island var mest interesserede i deres egen selvstændighed, mens Finland med succes blev finsk under relativt velvillig russisk overhøjhed. Disse hensyn kunne selvfølgelig ikke forenes og det hele førte til intet.

Nej, Norden som forbilledligt samarbejdende region er et resultat af det praktiske og pragmatiske samarbejde på en lang række professionsområder, som udvikledes i anden halvdel af 1800-tallet. Men den nødvendige forudsætning var, at landene var selvstændige. Derfor kunne Foreningerne Norden først oprettes i 1919 efter opløsningen af unionen mellem Sverige og Norge i 1905 og Islands reelle selvstændighed fra Danmark i 1918 – den blev først formel med indførelsen af republikken i 1944. Finland blev ligeledes selvstændigt i 1917, men var de første mange år mest optaget af sine egne indbyrdes konflikter og

BAGGRUND

forholdet til Rusland som en af efterfølgerstaterne til det russiske imperium. Reelt slog Finland først ind på den nordiske vej i slutningen af 1930'erne og især efter nederlagene til Sovjetunionen i vinterkrigen 1939-40 og fortsættelseskrigen 1940-44, glimrende skildret af Henrik Meinander i *Finlands historia* (Stockholm: Atlantis 2006).

Succes og nederlag

Nordisk samarbejde som det blev formaliseret i Nordisk Råd fra 1952 (1955 udvidet med Finland) er specielt ved at være vidtgående på en lang række af det civile samfunds områder. Længe blev det desuden primært drevet ved samarbejde mellem parlamenterne, ikke regeringerne. Forudsætningen for denne succes var, at den nationale suverænitet ikke blev antastet. Mellempolitisk koordinering af lovgivning har været den nordiske metode, som har virket fremragende. Undtagen på de tungeste områder, økonomi, udenrigspolitik og forsvar. Her har Norden lidt nederlag, hver gang man har forsøgt, fra det nordiske forsvarsforbund i slutningen af 1940'erne til Nordek i 1970. Det er der ikke noget mærkeligt i, Nordens geopolitiske placering taget i betragtning. Men netop derfor er det heller ikke underligt, at befolkningerne sprogligt, og derfor efterhånden også mentalt, er gledet fra hinanden.

Endnu i 1950'erne og 60'erne trivedes forestillingen om den universelle nordiske velfærdsstat i modsætning til det europæiske kontinents patriarkalske ordninger og den britisk-amerikanske minimumsordning. Som historiske undersøgelser har vist, var der megen mytologi i dyrkningen af disse forskelle. Velfærdsforskerne taler ligefrem om én model med fem undtagelser, se Niels Finn Christiansen, Klaus Petersen, Niels Edling and Per Have (eds.), *The Nordic Model of Welfare. A Historical Reappraisal* (Museum Tusulanum Press 2006).

Et supplerende perspektiv på den økonomiske model, der gjorde velfærdsstatens omfordeling mulig, findes i en anden spændende antologi, *Creating Nordic Capitalism. The Business History of a Competitive Periphery* redigeret af Susana Fellman, Martin Jess Iversen, Hans Sjögren og Lars Thue (Houndsmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan 2008). Begge værker understreger, at det universelle ved velfærdsstaten, at statsborgerskab alene gav ret til ensartede ydelser uafhængigt af tilknytning til arbejdsmarkedet, rent faktisk længe udgjorde en vigtig forskel mellem Norden og det øvrige Europa. Derfor den udbredte forestilling om det sociale og demokratiske Norden i modsætning til det katolske og konservative Europa. I dag er dette særtræk modificeret af indførelsen af arbejdsmarkedspensioner, hvorfor det er sandsynligt, at den særlige

nordiske, demokratiske nationalisme også vil aftage i betydning.

Sverige og Norge holdt sig da også på forskellig vis ude af det europæiske fællesskab, mens Danmark gik ind i EF 1973. Og dermed indledte en politisk splittelse, som blev uddybet, da Sverige og Finland gik ind i EU i 1995, mens Norge endnu en gang valgte at stå udenfor – ganske vist på en sådan måde, at landet ligesom Island overtager EU's lovgivning om det indre marked gennem EØS-samarbejdet.

Disse forskellige valg forklarer til en vis grad den manglende interesse i det nordiske samarbejde hos regeringerne i Danmark, Sverige og Finland. Men ikke de mere dybtliggende kulturelle og politiske forskelle, som bliver stadig tydeligere i disse år, selv om Island efter finanskrisen i 2008 har flirtet med tanken om at tilslutte sig EU. Det bliver næppe til noget, men har sammen med det finansielle sammenbrud givet Færøerne stof til fornyet overvejelse af, om de skal fortsætte vejen mod fuld selvstændighed eller slå sig til ro med et selvstyre, som det Grønland fik i 2009.

Forskellige veje

Især Danmark og Sverige er politisk vokset fra hinanden. Sverige har officielt erklæret sig som multikulturelt indvandringsland markeret med ophævelsen af den tætte forbindelse mellem den lutherske kirke og sta-

ten. I Danmark er debatten om forholdet mellem stat og kirke ganske vist omsider kommet i gang, i hvert fald i de specielt interesserede kredse, men flertallet af politikere, som udtaler en mening om emnet, fastholder stædigt det helt uklare magtforhold, som vi kalder for 'folkekirken'. Blandt yngre politikere synes der at være stemning for en total adskillelse, men den mere end 150 år gamle 'folkekirke' synes stadig at være så populær i den danske befolkning som nogen sinde.

Ja, folkekirken opfattes tilsyneladende, sammen med det traditionelle, såkaldt 'grammatiske', komma (der reelt er tysk og forskelligt fra norsk og svensk) af befolkningens store flertal som den vigtigste garanti for 'danskhed'. Sammen med de religiøse helligdage som Bededag og Kristi Himmelfarts dag, der har vist sig vanskeligere at afskaffe end regeringen vist havde forudset. Norge har i maj 2012 formelt ophævet kirken status som statskirke til fordel for en ordning, der benævnes 'folkekirke', hvor den luthersk-evangeliske kirke har status som et blandt andre religionssamfund. Om det på længere sigt vil indebære en adskillelse mellem stat og kirke som i Sverige eller en uklar situation som i Danmark, er det endnu for tidligt at afgøre.

Danmark viser til gengæld en europæisk vej sammen med Østrig, Italien og måske Nederlandene ved at bremse indvandringen. I Norge er

diskursen – indtil videre – anderledes end i Danmark. På overfladen tales der politisk korrekt i Sverige, selv om de reelle handlinger nok ligger tættere på Danmark, mens Island og Finland endnu ikke er blevet udfordret nok til, at det har været nødvendigt at tage åben stilling til indvandringen. Om alt dette, sammen med den forskellige udenrigspolitik, vil føre de nordiske lande endnu længere fra hinanden, er endnu for tidligt at afgøre. Disse spørgsmål blev diskuteret på en serie møder på den norske ambassade i Stockholm, som nu foreligger i trykt form, Bjørn Magnus Berge & Anders Björnsson (red.), *Skandinaviska vägval* (Stckh.: Atlantis 2008).

Under overfladen lurer i Sverige et voldsomt oprør med den multikulturelle politik og al politisk korrekthed, som danske medier elsker at berette om. Men traditionen for at have held til at lægge låg på den type adfærd er stærk i Sverige, mens Danmark siden de 'folkelige' bevægelers gennembrud i 1800-tallet har en stærk tradition for anti-elitær populisme – som her blot kaldes 'folkelighed' og opfattes som noget positivt. Den nuværende kurs har desuden været længere under vejs, som det bl.a. fremgår af den danske *Magtudredning* (Aarhus Universitetsforlag 2002-2005), der netop af den grund er meget mere fortrøstningsfuld på demokratiets vegne end den næsten samtidige norske magtudredning under ledelse af Øyvind Østerud.

Danmark slog allerede i 1973 ind på en anden vej end de andre nordiske lande med gennembruddet for Glistrups Fremskridtsparti. Men først med etableringen af alliancen mellem Dansk Folkeparti og Venstre og Konservative fra 2001 til 2011 blev forskellene til egentlige systemforskelle. Den borgerlige regering i Sverige fra 2006 har ikke medført nogen større tilnærmelse. Tværtimod er det lykkedes et enigt politisk Sverige at isolere Sverige-demokraterne, selv om dette parti er kommet i Rigsdagen på et program og med en strategi, der er kopieret efter Dansk Folkeparti. Situationen er dog stadig relativt åben som også i Norge, hvor Fremskrittspartiet stormer frem. Hvis det sker, og partiet gør alvor af sit løfte om at dele olie-milliarderne ud på én gang, har vi en helt ny situation. Men næppe en der vil fremme nordisk samarbejde.

I den situation er der ikke megen fremtid for det forslag om en nordisk forbundsstat, som den svenske historiker og embedsmand Gunnar Wetterstedt fremsatte i efteråret 2009 i *Dagens Nyheter*, og som han siden har udarbejdet nøjere i en lille pjece, Gunnar Wetterstedt, *Förbundsstaten Norden* (Kbh.: Nordiska Ministerrådet 2010). Han argumenterer godt og sagligt overbevisende for de fordele, der vil være for de nordiske lande i at formalisere samarbejdet, så landene kunne opnå en international tyngde, der svarer til deres samlede størrelse. Landene ville i

fællesskab kunne blive repræsenteret i G20 og andre internationale fora. Men han gør ikke klart hvilken politik, der skulle føres der. I forvejen fylder de nordiske lande meget mere internationalt end deres beskedne størrelse skulle tilsige. Tilsammen er de nordiske lande i indbyggerantal ikke større end det tyske forbundsland Nordrhein-Westfalen, men fylder meget mere internationalt.

Wetterberg gemmer da også klogt til sidst i bogen sine overvejelser om de historiske vanskeligheder for en formel forbundsstat. For slet ikke at tale om, hvor hovedstaden skulle ligge. Det kræver ikke megen fantasi at forestille sig kampen mellem Stockholm der har haft succes med at markedsføre sig som 'Capital of Scandinavia', og København der ikke engang kan samle forstadskommunerne på Sjælland – end sige sin egen forvaltning – om noget som helst. Og det geografiske midtpunkt i det geografiske Norden fra Grønland i vest til Karelen (og Estland) i øst og Tórshavn på Færøerne har næppe mange chancer.

Nordeuropa ikke Norden

De nordiske stater demonstrerede i 1960'erne deres manglende evne til og interesse i at støtte nordisk kultur

og sprog. Behovet er større end nogensinde, siden de to nordiske multinationale stater Danmark og Sverige blev opdelt i nationale stater i 1809 og 1814. En opdelingsproces der i hvert fald for Danmarks vedkommende først er ført til ende, når Færøerne og Grønland har afgjort deres politiske fremtid.

Norden er spændende, mangfoldigt og en værdig opgave for kloge europæere i det område, som vi måske skulle kalde 'Nordeuropa' i stedet for det ideologisk belastede 'Norden'. Men 'Norden' som en særlig region eller blot en fast alliance i EU er der ikke megen grund til at forestille sig. Vi er europæiske lande på godt og ondt. Og i takt med at de andre lande i EU bliver relativt mindre og nærmer sig hinanden samtidig med, at de fastholder eller uddyber deres nationale særpræg, vil det særlige forhold mellem de nordiske lande formentlig tabe i betydning.

Men det hele begyndte i 1814, hvor den oldenborgske stat blev den største europæiske taber i napoleonskrigene.

Uffe Østergård er historiker og professor ved Copenhagen Business School (CPS). Medlem af Udenrigs' redaktionskomite. Forfatter til en stribe bøger, herunder 'Europas ansigter' og 'Europa'.